

ЧИННИКИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

Сьогодні ми змушені констатувати, що українська національна безпека виявилася не гарантованою ані від зазіхань зовні, ані від дій потужно-руйнівних негативних тенденцій. Більш того, становище ускладнюється негативними внутрішніми та зовнішніми обставинами, що складають зміст головних небезпек і загроз Україні і мають тенденцію поза нашим бажанням синхронізуватися, злитися в єдиний симптомокомплекс, загрожуючий самому існуванню незалежної української держави.

В цій ситуації можна було б припустити, що відсутність глибоко продуманої та єдиної внутрішньої та зовнішньої політики та відповідно концепції національної безпеки України є результатом чи то ейфорії наших політиків, які ніяк не можуть відійти від успіху першого етапу незалежності, чи то у відсутності політичного досвіду, який завжди був проблемою для українських політиків останнього століття, - їх легко можна було посварити, привабити обіцянками чи використати їх романтизм та емоційність. Але серйозно непокоїть інше: те, з якою самовпевненістю наші українські політики або ігнорують, або намагаються з ходу, одним махом вирішити складні проблеми. А якщо це їм не вдається або зацікавленість проблемою загрожуює відпові-

дальністю, не несучи їм політичного капіталу, вони намагаються усунутись.

Пошук концептуальних засад внутрішньої і зовнішньої політики України повинен спиратися на усвідомлення національних інтересів і цінностей. Це є необхідною умовою для розробки ефективної стратегії і тактики національної безпеки.

Суттю національної безпеки є створення засобів, механізмів, умов, що забезпечують стійкість та скерованість внутрішньої та зовнішньої політики держави. Національна безпека зобов'язана створити умови для мобілізації усіх структур української держави та суспільства для вирішення гострих внутрішніх та зовнішніх проблем, що загрожують Україні.

Формуючи як внутрішню та зовнішню політику, так і концепцію національної безпеки нам треба чітко усвідомити: не можна плутати загальнонаціональні інтереси із корпоративними інтересами політичного істеблішменту країни.

Передусім необхідно вірно визначити, де ми знаходимось. Така реальна самоорієнтація є необхідною умовою формування концепції національної безпеки. Треба усвідомити, що після першого і дуже короткого періоду відносного успіху та благополуччя ми втратили деякий час та довіру народу, вступили в дуже складний пе-

рехідний період, який буде характеризуватися переважанням проблем, невдач над перспективами, й успіхами, а також високим рівнем невизначеності, зростанням некерованості країни.

Найголовнішим державним інтересом, на який повинні спиратися стратегія і тактика політики національної безпеки України, являється не розвиток, а виживання будь-яким засобом. І це завдання складніше, ніж боротьба за незалежність. Забезпечення політичного, економічного та культурного виживання (а не відродження, як думають деякі романтичні чи безвідповідальні голови) є змістом внутрішньої та зовнішньої політики України, а відповідно — національної безпеки та переходу до стабільності як умови перспективного розвитку.

Підкреслюючи вкрай незручні умови, треба вказати на мету політики національної безпеки в епоху виживання - нейтралізацію агресивних намірів як оточуючих Україну держав, так і байдужого ставлення до нас міжнародних організацій чи останньої великої держави ХХ століття - Америки.

Українська концепція національної безпеки повинна базуватися на тонкому балансі національно-державної та громадської безпеки. На практиці важливо, щоб проблеми особи-

стої безпеки чи проблеми громадянських, політичних прав не вступали в суперечку із політикою національно-державної безпеки, щоб держава не вирішувала свої проблеми за рахунок особи. В той же час, треба відверто визнати, що громадяни України повинні бути готовими не лише до економічних жертв чи труднощів та обмежень, але й заради виживання; вони повинні свідомо погодитися на обмеження деяких нових для себе свобод та прав. Дозована демократія означає не диктатуру, а неминучий етап становлення нашої держави.

Велике значення для ефективної політики державної безпеки має процес та форми її легітимності. Все суспільство свідомо має вибрати для себе найбільш адекватну модель стратегії і тактики виживання України в небезпечному світі.

Дві проблеми виникають у процесі опрацювання концепції національної безпеки. Перша - це спроба сформулювати та провести політику національної безпеки виключно за рахунок ущемлення особистої безпеки громадян. Друга - це спроба вирішити завдання національно-державної безпеки без апеляції до зацікавлень та цінностей населення України, тобто якщо випрацювання концепції національної безпеки буде проходити у вузькому колі осіб, без урахування думок та аналізу альтернативних проєктів, широкого обговорення. В той же час останнє слово повинно залишитися за фахівцями.

У суспільстві до проблеми національної безпеки існують два помилкових підходи. Пер-

ший підхід пов'язаний із недооцінкою необхідності власної концепції та політики національної безпеки, протиставлення їй цінностей демократії, ринку політичної боротьби і т.п. Інша крайність пов'язана із абсолютизацією проблем національної безпеки. Уся складна та різноманітна робота по розбудові української держави та громадянського суспільства зводиться до обґрунтування та проведення ряду заходів, що захищають абстрактну безпеку. Це дуже вигідно колишнім спецслужбам, які тим самим набувають нову легітимність та важливість своєї діяльності, знімаючи цим з себе комплекс провини за минуле. В концептуальному відношенні такий підхід непродуктивний, тому що примушує Україну дивитися на світ лише крізь призму реальних та надуманих загроз, паралізує її волю, робить її легко прогнозованою і керованою для зовнішніх та внутрішніх опозиційних незалежності та державності сил. Таким чином, це, при великій спокусі привести все лише до захисту, від загроз, небезпеки, насправді означає лише новий виток державного безсилля, бо не дає можливості поруч зі страхами, проблемами, невдачами та помилками, які існують навколо України, побачити слабкі зростки нового — перспективу виживання, власні ресурси. Тому дуже важливо, щоб концепція національно-державної безпеки, яка зараз формується в країні, не тільки бачила та вказувала на небезпеку, загрози та тривожні виклики Україні, але й базувалась

на надії, позитивних шляхах та позитивних (нехай і слабких) тенденціях соціально-політичного, економічного і особливо духовного розвитку України.

Українська концепція національної безпеки повинна враховувати вже складені чи ті, що тільки складаються у наших друзів та ворогів, власної політики національної безпеки, особливо у Росії, а також — шукати шлях взаємодії зі світовими та регіональними структурами, враховувати різні аспекти та механізми міжнародної безпеки, які сформувалися за останні десятиріччя (ООН, НБСЄ, НАТО та ін.). Без цього наша модель безпеки не просто не буде ефективною, а взагалі не відбудеться.

Ми глибоко впевнені, що при оцінці загроз та небезпек необхідно гостріше реагувати на внутрішні виклики та проблеми, аніж на зовнішні, тим більш не суперечити внутрішнім проблемам зовнішніми загрозами. Намагання вирішити гострі внутрішні суперечки за рахунок переносу уваги та зусиль держави на зовнішні конфлікти чи проблеми нічим добрим не закінчуються. В той же час акцентування України на своїх власних проблемах, опора на власні сили ні в якій мірі не означає інфантильної політичної зверхності чи ізоляціонізму. Особливо гостро Україна повинна реагувати на складення в зоні її національних інтересів співвідношення сил та міжнародні коаліції.

Відпрацьовуючи концепцію національної безпеки, слід зауважити не лише сильні подразники, але й ті слабкі позитивні та

негативні сигнали, які надходять із навколишнього середовища. Але для цього ми повинні чітко знати свої пріоритети: державність, націоналізм, демократія, змішана ринкова економіка та стабільний розвиток українського суспільства. Концепція національної безпеки головний наголос робить на своєчасне виявлення та ліквідацію загроз, небезпек, проблем, що заважають та загрожують Україні. Але в нашій ситуації, коли ми надзвичайно слабкі та не маємо політичного досвіду виходу з кризи, дуже важливо навчитися приймати удари долі та переносити з меншими збитками ті обставини, які виявляються сильнішими за нас.

Окрім ліквідації загроз та вміння переносити шкідливі фактори в концепцію політики національної безпеки, ми повинні навчитися використовувати виникаючі загрози. Таким шляхом у свій час йшла Японія, яка, усвідомлюючи свою слабкість, була здатна так збудувати свою політику національної безпеки, коли виникаючі виклики, по-перше, стимулювали націю на конструктивну боротьбу та виживання, а по-друге, деякі негативні фактори небезпеки використовувалися навіть і в інтересах країни. Наприклад, припинення діяльності багатьох підприємств України та падіння виробництва само по собі є дуже небезпечним для нашої країни, але в наших умовах ми не маємо іншого шляху для структурної перебудови економіки. Те ж саме можна сказати щодо безробіття. Само по собі безконтрольне масове безробіття ста-

новить надзвичайно небезпечне явище для України, тим більше, коли до цього існувала повна зайнятість. Але, з іншого погляду безробіття дозволяє стримувати інфляцію, швидше провести приватизацію великих та середніх підприємств, що в наших умовах знижує агресивність домагань профспілок та примушує людей краще працювати на підприємствах, створює ринок праці та спонукає займатися перекваліфікацією. Таким чином, в кожному заклику, загрози ми повинні шукати можливості не лише їх пом'якшення чи ліквідації, але й використання для своїх цілей.

Єдиним надзвичайно важливим обмеженням в цьому питанні повинна бути заборона використання, спекулювання на небезпеці, загрозах України з боку наших політичних сил будь-якої орієнтації. Така поведінка українських політиків повинна розглядатися як загроза національній безпеці.

Внутрішня безпека України

Захист безпеки України є основною функцією усіх державних органів. Особливо велика роль в цьому належить спецслужбам, армії та МВС. Національній гвардії ще треба буде знайти своє місце у системі національної безпеки.

Провідна роль у гарантуванні національної безпеки, безумовно, повинна належати спецслужбам України. Про це свідчить їх спроба очолити боротьбу з мафією та організованою злочинністю, яка закінчилася в цілому невдало. Зауважимо більше — з того часу, коли СБУ взяла на себе функцію боротьби

зі злочинністю, скоїлось стрімке розграбування української державної власності. Маючи на меті гарантування внутрішньої та зовнішньої безпеки і враховуючи геополітичні реалії та можливості України, необхідно якнайшвидше створити систему спецслужб. Якщо українське підприємство, розірвавши зв'язки з російськими підприємствами, може і мусить шукати собі нових постачальників та ринок збуту, то зі спецслужбами все набагато складніше. Справа в тому, що сучасна СБ України до нинішнього дня багато в чому залишається лише провінційною, хоча й наймогутнішою часткою колишнього КДБ. Вона була позбавлена ряду важливих структур та функцій, на створення яких потрібні колосальні кошти і роки праці. А перетворення України в "прохідний двір" Європи, відсутність реального геополітичного периметру нашої держави, реальних кордонів створює й найскладніші труднощі для роботи СБУ. Але чим повільніше буде проходити створення державних спецслужб на Україні, тим триваліше наша країна буде незахищеною та слабкою перед будь-якою ворожістю.

Одним із найважливіших компонентів української доктрини національної безпеки є військова концепція. Українське національне військо, що створюється із частин та підрозділів колишньої Радянської армії, являє собою один із факторів, що стабілізують соціально-політичне становище у країні та доокіл її. Природно, що в самому загальному вигляді го-

ловна функція Збройних Сил України — це охорона і захист незалежності, державності, національних інтересів та цінностей українського народу.

Україна має міцний військово-стратегічний потенціал. Озброєння (артилерія, танки, літаки та ін.) військових частин України за своїм об'ємом перебільшує озброєння Німеччини, в той час коли населення України у два рази менше населення Німеччини, а економіка знаходиться у глибокій кризі. Україна є третьою в світі ядерною державою. Всі ці фактори роблять Україну одною з найміцніших у військовому відношенні держав у Європі, що найсерйознішим чином змінює баланс сил на всьому континенті.

Сьогодні Україна як ніколи потребує глибоко обгрунтованої концепції національної безпеки. Ми вважаємо, що українська військова доктрина повинна включати в себе як розроблені основи, положення, що забезпечують всебічну національну безпеку та свободу розвитку України, так і концепцію будівництва й укріплення українського національного війська в умовах соціально-політичного та економічного виживання нашої країни.

Розробка Україною військової доктрини має заснуватися на політичних, економічних та соціокультурних реаліях. Неадекватна військово-політична концепція національної безпеки не менш небезпечна, ніж відсутність будь-якої концепції.

Необхідно розробити модель взаємостосунків армії та суспільства, а також випрацювати сучасну модель внутріармій-

ських відносин як між солдатами, так і між офіцерами й генералами, а також між підрозділами різних родів військ.

Доктрина військово-політичної безпеки повинна містити розробку концепції взаємодії Збройних Сил, МВС, СБУ та Національної Гвардії, як в мирних, так і в надзвичайних умовах.

Враховуючи важливість нормальних, збалансованих стосунків між Україною та Росією, необхідно передбачити створення постійно діючого механізму військового консультування та взаємного сповіщення у непередбачених випадках, надзвичайних ситуаціях, що загрожують безпеці нашої країни.

Розробка та реалізація військової доктрини повинна привести до посилення позитивної ролі армії в житті українського суспільства та держави.

Основними принципами української національної концепції військової безпеки є:

— Народність української армії, тобто політика безпеки держави у галузі оборони повинна відповідати корінним, життєвим інтересам українського народу — виживанню України як самостійної, незалежної держави. Реалізація принципу народності означає також те, що Збройні Сили ніколи ні з яких причин не повинні боротися проти свого народу.

— Українська національна ідея повинна стати не тільки основою політико-ідеологічного виховання нового командно-кадрового складу у Збройних Силах України, але й бути принципом організації української армії.

— Українська військова докт-

рина повинна базуватися також на пріоритеті державних інтересів як над корпоративними інтересами армії, так і над політичною боротьбою у суспільстві. Українське національне військо повинно бути надійно ізольованим від будь-якої опозиційної політичної діяльності у своїх лавах.

— Армія повинна бути зразком організованості та терпіння, лояльності та стабільності, не дивлячись на складні умови виживання українського суспільства.

— Військова доктрина та безпека повинні виходити із безумовного пріоритету громадянської влади над військовою. В той же час в історично важливих питаннях, що стосуються долі України, армія може і повинна сказати своє слово.

— Українська військова доктрина повинна включати в себе принцип оборонної достатності, який означає, що Україна в своїх умовах по створенню боєспроможної армії, по-перше, орієнтується лише на активну оборону, а по-друге, буде робити тільки те, що необхідно для забезпечення своїх національних інтересів із врахуванням економічних та науково-технічних можливостей. Гарантування завдань оборонної політики України забезпечується мінімальними витратами коштів та ресурсів при їх ефективному використанні. Основний акцент при цьому треба робити не на кількість, а на якість кадрового складу та озброєння української армії.

— Організація військової безпеки України повинна проходити також із врахуванням принципу всебічної оборони.

— Висока військова безпека

України буде визначатися також комплексністю розвитку всіх видів та родів військ армії. При цьому особливу увагу необхідно звернути на створення високопідготовлених підрозділів, які можуть стати основною частиною українських сил швидкого реагування, спроможних вирішувати як завдання гарантування безпеки України, так і брати участь у міжнародних миротворчих операціях.

— У якості характерної риси української доктрини необхідно вказати на військове співробітництво українського національного війська у різних формах і в різному ступені із: а) НАТО; б) країнами, що входять у Чорноморсько-Прибалтійський геополітичний простір; в) будь-якими іншими дружніми країнами.

Багато в чому сила та боєспроможність українського національного війська буде залежною від реалізації правових та соціальних гарантій для армії, а також поліпшення умов життя та діяльності військовослужбовців та їх сімей, адекватних їхній ролі у житті суспільства.

Треба також звернути серйозну увагу на найактуальніші проблеми сучасного етапу будівництва Збройних Сил України:

— на основі сучасної моделі національно-державної української ідеї потрібне якнайшвидше випрацювання ефективних шляхів ідейно-політичного виховання та вишколу;

— створити ефективну програму повернення військовослужбовців із країн СНД по найбільш дефіцитних військових фахах;

— відпрацювати та впрова-

дити систему змішаного комплектування армії;

— віднайти внутрішні джерела фінансового, продовольчого та технічного самозабезпечення;

— якнайшвидше реалізувати програму по вирішенню житлової проблеми для офіцерів;

— перебудувати систему підготовки армійських кадрів від солдатів, офіцерів до генералітету;

— ознайомитися зі світовим досвідом кращих армій світу;

— переатестувати усіх офіцерів, що брали участь у роботі політвідділів колишньої армії;

— розробити та реалізувати концепцію військової естетики;

— розробити програму військово-професійної орієнтації молоді;

— розробити прийнятну для сучасних умов модель етики офіцерів та генералів;

— реалізувати у діяльності соціально-психологічної служби програми, що забезпечують:

а) реабілітацію військовослужбовців, б) спад соціального напруження та конфліктності у армійських колективах, в) підготовку добойового навчання та бойових дій;

— не допустити будь-які форми покровительства, кумівства, патерналізму та корупції;

— посилити боротьбу із військовими злочинами, особливо "дідивщиною", крадіжками зброї та боєприпасів;

— організувати включення України в міжнародну торгівлю різними видами зброї;

— розвинути співробітництво української армії із арміями дружніх країн;

— розробити та створити нові види високоточної зброї,

що відповідає світовому рівню;

— організувати заходи по піднесенню престижу армії серед населення.

Зовнішньо політичні виміри національної безпеки України

Зовнішньо політична та зовнішньоекономічна безпека України також повинна знаходитися у епіцентрі уваги української держави та бути головним критерієм оцінки зовнішньополітичних відомств нашої країни.

Найближчою зовнішньополітичною метою України повинен стати процес прискорення реального міжнародного визнання, укріплення її геополітичного статусу у Європі та світовому суспільстві.

Українська дипломатія повинна показати світові нашу миролюбну зовнішню політику, активно розширювати коло наших друзів, особливо серед сусідів та країн Сімки.

Зовнішньополітична діяльність України повинна: а) бути продовженням її внутрішньої політики; б) виходити із концепції виживання; в) враховувати наші реальності.

Перспективною метою української зовнішньополітичної безпеки повинна стати реалізація проекту Балтійсько-Чорноморської коаліції держав зі своїми політичними, військовими та економічними аспектами співробітництва різної інтенсивності.

Реалізацію такого проекту обумовлено тим, що об'єктивно Україна знаходиться між Заходом та Сходом і між недовірливою у ставленні до України Європейською спільнотою та нестабільною й непе-

редбаченою Росією, принаймні на сьогодні. Тому створення єдиного геополітичного простору держав Східної Європи — краща перспектива, ніж перебування між приреченими на загибель спробами швидкого входження в Європейські міжнародні структури безпеки та перспективами перманентних конфліктів з Росією, де політики при будь-якій внутрішній складності відразу ж намагаються вирішити свої проблеми за рахунок України.

Головною проблемою української зовнішньої безпеки є Росія. Ця країна впродовж найближчих років буде головною зовнішньополітичною проблемою для українських політиків. Від того, як розвиватимуться події в Росії, багато в чому буде залежати геополітичний статус України. Принаймні енергетична криза й сепаратизм східних та південних регіонів багато в чому стимулюється російською політикою, хоча відповідати необхідно українським політикам.

Ми не можемо собі дозволити у ставленні до Росії політику ізоляціонізму чи конфронтації. І те, і друге не по силі Україні та загрожує важкими наслідками. Ми зацікавлені в тому, щоб у Росії панували дружні чи принаймні нейтральні для нас політичні сили. В той же час Україна у своїх відносинах із Росією повинна сформувати ініціативну наступальну політику із притягненням будь-яких потенційних союзників в цьому питанні. Міжнародна політика України повинна спрямовуватись на те, щоб не допустити формування ворожих до нас агресивних коаліцій.

Більш того, наші проблеми, пов'язані із Придністров'ям, Закавказзям та Кримом треба з'ясовувати не віч-на-віч із Росією, а при участі міжнародних органів. Україну очікує активна боротьба із спокусами та намірами Росії вирішувати свої власні проблеми за наш рахунок. Перспективна зовнішньополітична мета України — це включення нашої країни у Європейське співтовариство та структури НАТО. Тому, хоч цього не досягнемо в недалекому майбутньому, всі зусилля зовнішньої та оборонної безпеки України повинні бути направлені на формування нового геополітичного статусу України своєю сферою впливу та зацікавлень.

Україна може стати основою для нового східноєвропейського дому. Значні перспективи відкриваються перед Україною у створенні Слов'янського дому, куди увійшли б, окрім нашої країни, Болгарія, Словакія, Білорусія.

Особливо може піднятися роль України на міжнародній арені у випадку виникнення конфліктів між Болгарією, Угорщиною та Румунією. Польща також не захищена від внутрішніх та зовнішніх стресів, бо ясно, що Німеччина після вирішення проблем зі своїми східними регіонами негайно поставить питання щодо західно-польських земель, що колись належали Німеччині. Та в цьому зв'язку позиція України буде дуже важливою як для Польщі, так і для Німеччини.

У принципі всі наші сусіди являють собою зовнішню потенційну загрозу для України, тож наше завдання — передба-

чати їхній агресивний потенціал вже тоді, коли вони самі цього ще не усвідомлюють. У цьому зв'язку дуже важливо відпрацювати чітку позицію України у її стосунках з Туреччиною, хоча остання і не має до України територіальних зазіхань, на відміну від конфлікту України та Росії в кримському питанні.

Особливою проблемою національної безпеки є наявність на її території некерованої Україною ядерної зброї. Але навіть якщо вона і перейде у підвладність України, то з'явиться багато нових проблем, від технологічних, кадрових та фінансових до екологічних.

Відмова України від ядерної зброї, на нашу думку, можлива лише при обміні на тверді міжнародні гарантії, які будуть надійно гарантувати безпеку України. І мова йде не лише про урочисті обіцянки та декларації з боку США та Росії, а про більш суттєве. Було б доцільним в обмін на готовність України добровільно позбавитися ядерного статусу — надання їй постійного місця в Раді Безпеки ООН поряд з новими Німеччиною та Японією. Другою умовою є включення України "поза чергою" під захист НАТО. Третьою умовою відмови України від власної зброї ядерного утримання та військової моці могла би стати трьохмільярдна компенсація з боку не лише США, а й усього західного світу, передусім країн Сімки. І справа не в меркантильності та цинізмі України, як нас подають в російських та американських засобах масової інформації, а в тому, що

створення ядерної індустрії в СРСР багато десятиріч здійснювалося за рахунок жорстокої експлуатації, в тому числі й України. Зрештою, Чорнобильська трагедія викликала у США менше уваги та допомоги Україні, ніж її ядерні сили, що ніяк не можна назвати проявом чесності. Ми вже не говоримо про те, що на небезпечний в технічному, технологічному, екологічному та соціальному відношенні розвал ядерного військово-промислового комплексу України будуть потрібні колосальні кошти, і не завтра, а сьогодні. Хоча, можливо, політичні наслідки відмови України від ядерної зброї у світі та країні можуть із часом виявитися більш негативними, ніж інші аспекти цієї проблеми.

В самому загальному вигляді змістом політики національної безпеки можна вважати ті небезпеки, що загрожують українській державності: її територіальній цілісності та недоторканості кордонів, загрози населенню та особистій безпеці громадян країни тощо. Але це надто загальний підхід, тим більше, що в чистому вигляді цих проблем не існує. На практиці існують лише конкретні небезпеки в багатьох колах життя суспільства, його внутрішній, зовнішній політиці та являють собою загрозу і території, і населенню, і українській державі. Тому було б доцільно наголосити у нашій програмі на фундаментальних проблемах українського суспільства, що посилюють нестабільність та заважають виходу із кризи і можуть підвести до національної катастрофи.

Основні актуальні та потенційні небезпеки, що загрожують Україні

— Загроза № 1 — це згубна самовпевнність українських політиків, — мовляв, все вирішиться само собою, - чи якщо якась політика провадиться, то за методом проб та помилок, в аварійному режимі. Відсутність в Україні свого стратегічного вибору, власної програми виживання та розвитку являється її найбільшою небезпекою. Ми не знаємо чітко своїх національних зацікавлень та пріоритетів, а також не маємо реального та конструктивного плану дій. Змінюючи одна одну у суспільстві, програми виходу із кризи виявляються або перекладами західного досвіду, або калькою російського досвіду, наприклад, спроби використання "гайдарономіки" в Україні.

— Вкрай небезпечною є швидко прогресуюча фрагментація та навіть дифузія вертикальної і горизонтальної влади України. Рішення, що приймаються політичним керівництвом країни, страждають половинчатістю, відсутністю механізму реалізації та відповідальності, хитанням із боку у бік, пануванням корпоративних вузькополітичних інтересів над загальнодержавними. Внутрішня криза державної влади характеризується відсутністю стратегії виходу із складного стану, страхом перед майбутнім, орієнтацією на миттєві обставини та спадом і без того низької ефективності української політичної машини. Стан ускладнюється тим, що сучасні структури державної влади та провідні політики явно не користуються

популярністю у населення та неспроможні ні спертись на конкретні соціальні прошарки, ні мобілізувати населення України на вихід із катастрофічного стану, в якому опинилась Україна як через провину колишньої тоталітарної системи, так і через провину сучасних політиків. А самовіддана боротьба українських політичних сил явно перебільшує їхню здатність до розумних компромісів, консолідації сил в ім'я інтересів України.

— Не менш небезпечною є відсутність політичної та економічної еліти в Україні, яка покликана мобілізувати суспільство, всі ресурси держави на вирішення актуальних та потенційних проблем. В нашому становищі ніхто не хоче взяти на себе відповідальність за все політичне керівництво і живе лише сьогоднішнім.

— Серйозну небезпеку для України становить відсутність сильної політичної влади. Це пов'язано перш за все з відсутністю самостійної традиційної політичної еліти, а також з неузгодженістю дій між структурами Президентської та парламентської влади. Такого довго не витримає жодна держава. Необхідно якомога швидше визначатися.

— Сьогодні Україна зазнає гострого дефіциту політичного лідерства. Відсутність сильних політичних осіб, що мають політичний глузд, економічну міць, соціальну підтримку чи харизматичні якості, є застарілою бідою України, але зараз це виявляється серйозною перепорою на шляху розвитку її державності та виходу із кризи.

Ми вже не говоримо про те, що врятування країни від небезпеки національної катастрофи в усі часи пов'язувалося передусім із появою міцного харизматичного лідера із сильною політичною волею, який консолідує суспільство та бере на себе відповідальність у скрутній ситуації. Інший результат — створення проамериканського чи проросійського політичного керівництва в Україні, що докорінно суперечить національним інтересам країни. Не треба забувати, що у США та Росії є столітній досвід в цьому питанні.

— Швидко розвиненою загрозою українській Справі можна назвати розпалювання боротьби регіональних істеблшментів за владу та власність як поміж собою, так і з центральною владою.

— Серйозною загрозою майбутньому України є деінтелектуалізація усіх ланок та верств українського суспільства.

— Значним викликом українській державності є також прихований та відкритий саботаж директорського корпусу державних підприємств, що з одного боку, перетворилися у самостійну політичну силу, а з другого — багато з них ще не зорієнтувалися на Україну, з сумом поглядаючи на колишні загальносоюзні структури, Росію та адміністративно-керівні методи вирішення будь-яких проблем. У цьому зв'язку особливо небезпечно складають директори ВПК, що осіли на Сході та Півдні України. Не таємниця, що в процесі нашої кризи та переходу до ринкових відносин постраждають, передусім, підприємства ВПК, бо в Україні немає можливості без

краю фінансувати явно збиткові величезні підприємства ВПК, котрі, до того ж, тісно пов'язані із російським ВПК.

— У зв'язку із продовженням погіршення економічного, політичного, екологічного, соціального та духовного стану суспільства, можна передбачити нову загрозу для України — масове залишення країни кваліфікованими фахівцями для роботи за кордоном. І в тому випадку, якщо провадиться експорт зайвої робочої сили та активних людей не тільки на тимчасову роботу, держава може це всіляко заохочувати, бо це принесе для неї додаткову валюту, нові навички, ідеї та зниження соціального напруження; але виїзд висококваліфікованих вчених та фахівців, особливо із кіл науки, ВПК та перспективних виробництв, можна розглядати як нову загрозу для України.

— Ми звертаємо увагу на таку колосальну загрозу українській політичній та економічній незалежності, як діяльність міжнародних транснаціональних компаній. Вже зараз ясно, що західні крупні фонди та банки, що спираються на захист своїх держав, не дадуть нам інвестицій та кредитів. Приватний бізнес сам не буде рватися на Україну, бо політична нестабільність, відсутність відповідного законодавства та державних гарантій з боку України, і, що найголовніше, непередбаченість українського керівництва не створюють стимулів до притягнення до співробітництва приватного іноземного капіталу та промислового бізнесу. Тому Україна буде привабливою передусім

для міжнародних фінансових авантюристів чи для тих, у кого на батьківщині погано йдуть справи, хто програє у конкуренції у себе вдома та хотів би колонізаторськими засобами швидко виправити свій стан за рахунок України. Але найбільша небезпека захована у зацікавленості до України з боку транснаціональних компаній, які мають великий досвід спілкування з молодими державами. Наші дешеві робочі руки, відсутність розвинутої держави та виробничої демократії, профспілок, невисокі матеріальні домагання, міцна соціальна та виробнича інфраструктура, близькість до західних ринків, можливість складування екологічних відходів та екологічно шкідливого виробництва створюють велику привабливість для діяльності ТНК на Україні. Ми вже не говоримо про небезпеку політичного тиску та корупціонування державного чиновництва в тому випадку, якщо ТНК фундаментально укоріняться в нашій країні. Ми розуміємо необхідність пошуку Україною свого місця в міжнародному розподілі праці, але дуже небезпечно повторювати шлях країн третього світу.

— Небезпечною для економіки є паливно-енергетична залежність нашої країни від Росії. Російські нафта та газ стають міцним засобом тиску на Україну.

— Вказуючи на проблеми національної безпеки України, треба відзначити суперечні процеси політичної культури. Ми вважаємо, що серйозною проблемою на сучасному етапі є надмірна політизація української інтелігенції, яка замість того, щоб

знаходиться у конструктивній опозиції до будь-якої влади, легко займає державні посади. Ми вже не говоримо, що це дуже дискредитує українську національну ідею, традиційним носієм якої була наша патріотична інтелігенція. Але от що гірше — "входження" української інтелігенції у владу не тільки не покращує державну діяльність, а, навпаки, лише погіршує справжнє професійне керування країною.

— Не меншу небезпеку становить посилене "приватизація" державного керування — від Верховного, від вищих законодавчих та виконавчих органів до судових органів та місцевих чиновників, які свої власні цілі та політичні амбіції поставили вище за національно-державні інтереси України. А бажання політиків контролювати державних чиновників лише погіршує політичну нестабільність в Україні.

— Водночас серйозною небезпекою для нашого суспільства є різкий спад політичної активності та свідомості населення. Ми не впевнені, чи зможуть наші політики повторити успіх Референдуму за незалежність та вибори у вищі органи влади. Апатія та байдужість до того, що коїться в країні, відсутність солідарності, зацікавлення у державних справах, недовіра до урядової влади, до слів та справ наших політиків є дуже небезпечною тенденцією, що загрожує Україні не менше, ніж зовнішні супротивники. Так, якщо населення залишиться байдужим до того, що коїться в країні, то це призведе до незворотніх наслідків.

— Серйозним викликом май-

бутньому України є зростання організованої злочинності та мафії. Її вплив на економічне, політичне та духовне життя країни безпрецедентний. Українському суспільству треба усвідомити, що загрози, які йдуть від організованої злочинності та мафії, не менш небезпечні, ніж загрози щодо незалежності та цілісності, які йдуть із зовнішнього боку. Та й ще невідомо, що є більш небезпечним. Принаймні роль злочинності у дискредитації урядової влади, кримінальної приватизації, інфляції, корупції та у розвалі чиновницького апарату, падінні духовних цінностей, передусім у рості національного нігілізму, сепаратизмі, поза всяким сумнівом, колосальна.

— Серйозною небезпекою для політичної стабільності України стає відсутність сильних політичних партій та професійних спілок. Наше суспільство не розуміє, що ці сили при вірному ставленні до них та чіткою законодавчою базою можуть бути серйозним засобом підтримки у вирішенні наших проблем. Краще мати справу із політичними організаціями та профспілками, що діють в правому просторі, ніж стимулювати стихійність страйкового руху та політичний екстремізм.

— Внутрішньою небезпекою є загрозово стрімкий ріст надзвичайних випадків техногенного та екологічного характеру. Залізничні, авіаційні та автомобільні катастрофи, надзвичайні випадки на виробництві, епідемії та невідомі захворювання і багато іншого стали масовими випадками. Їх нейтралізація, ліквідація наслідків

стає вже не по силі суспільству, що свідчить про загрозу національній безпеці України.

— Серед економічних проблем передусім треба привертати увагу на небезпечний рівень інфляції, яка зробила некерованою та непередбаченою нашу економічну сферу.

— Важка для української економіки паливно-енергетична криза також може здобути далекоглядні політичні, економічні та соціальні наслідки, особливо висвітливши наше невміння прогнозувати, вираховувати ситуацію.

— Як і раніше, перманентну загрозу всій Україні містять наслідки Чорнобильської катастрофи: соціально-політичні, економічні, екологічні та медико-біологічні.

— Для ефективної внутрішньої політики серйозною проблемою стає стрімке соціальне розмежування та диференціація, що переростає в соціальну поляризацію на бідних та багатих. Швидкість, з якою більшість мешканців України занурюється в бідність, і реальність перспектив масового безробіття на фоні розвалені системи соціального захисту можуть викликати люті сполохи народного невдоволення, особливо у великих індустріальних містах Сходу та Півдня України. Небезпека соціального вибуху чи агресивного відкритого сепаратизму в цих регіонах пов'язана з тим, що саме тут зосереджено потенціал ВПК, який Україна змушена, хоча й не по змозі, утримувати, а ті, в свою чергу не поспішають, та й не хочуть ані приймати до уваги наші проблеми, ані переходити

на випуск мирної продукції.

— Ще одна перспектива небезпеки, яка загрожує Україні, — це скуповування підприємств та земель з метою нейтралізації потенціалу супроти конкурента або для організації на нашій території екологічно шкідливих виробництв чи сховищ. Здається, ні про яку скупку українських заводів та земель з боку західного капіталу не може йти мова, окрім вказаної вище небезпеки.

— Щодо небезпеки зі Сходу, то вона більш різноманітна. Передусім володарям капіталів у Росії потрібні підприємства та землі з тих же причин, що і Західним. Але, враховуючи наші специфічні обставини, треба звернути увагу на те, що російські капіталісти будуть намагатися скуповувати підприємства колишнього союзного значення чи такі, що мають відношення до їх технологічних циклів. Адже економічно зручно відновити керування відповідними українськими підприємствами з боку Росії вже на новій економічній основі, — через кредити, участь в акціонуванні українських підприємств і т.д.

— Особливі обставини пов'язані з регіонами, що традиційно орієнтовані на Росію і на які Росія має свої види, — це Крим, Схід та Південь України. Тут, очевидно, економічна інтервенція з боку російських фінансових кіл буде здійснюватися не з економічних вигод, а з політичних мотивів.

— Небезпекою українській державності є відсутність будь-якої регіональної політики. Створилось парадоксальне та дуже суперечливе становище:

з одного боку, ми офіційно маємо у складі України автономне утворення, коли всіма політиками та суспільною думкою визнається, що Україна дуже різноманітна і диференційована за своїми соціально-політичними, духовними, культурними та економічними особливостями, а з другого — центральна влада, беручи на себе відповідальність, диктує регіонам все: від норми зарплати і прибутку до мови та програми у школах. Водночас в умовах гострої кризи центральна влада намагається поділити дуже дефіцитні ресурси, що, природно, не вдається.

— Особливою проблемою національної безпеки є проблема зруйнованої податкової системи. Формально вона працює, але основні фінансові потоки йдуть повз державну скарбницю, та, відповідно, бюджет. Тіньова кредитно-фінансова система за своїми масштабами та інфраструктурою в багато разів перевищує державну систему. Процес кримінальної антидержавної та антинародної приватизації у сфері фінансів проходить набагато швидше, аніж процес приватизації в промисловості чи сільському господарстві. Склалася величезна підпільна фінансово-кредитна система, що оперує мільярдами доларів, яка не просто не сплачує податків, але ще й практично диктує українській державі свою політику відносно іноземної валюти та відповідно до грошової одиниці. В цих умовах ні про які державні реформи, ні про який монетаризм не може бути й мови до того часу, поки не буде надзви-

чайними заходами наведено порядок у фінансово-кредитній банківській системі.

— Серйозною проблемою для української держави в політичному, економічному та соціальному аспектах може стати проблема біженців. Україна вже мала справу з декількома десятками тисяч біженців з району Придністров'я. Таким чином, ми повинні бути готовими до появи на Україні двох видів біженців. Перші — це українці, що будуть з різних обставин повертатись на свою історичну батьківщину, рятуючись від збройних конфліктів, екологічних катастроф, політичної нестабільності чи голоду із інших регіонів колишнього СРСР.

Другою групою біженців будуть люди різних національностей, які по схожих причинах будуть проникати, бігти в Україну. Можливо, що серед них буде не тільки багато росіян, але й осіб східних національностей, що стане додатковим джерелом для соціально-політичної напруженості в Україні.

Необхідно, не очікуючи сплеску притоку та відтоку біженців, створити спеціалізовані державні органи і відповідні закони, в яких би чітко відокремились біженці-українці та біженці-не-українці. Окрім того, дуже важливою буде чітка різниця між власне біженцями та групою переміщених осіб, тобто тих, хто не зі своєї волі опинилися на території України та хто потребує тимчасової допомоги.

Все це є основними загрозами, що складають серйозну небезпеку незалежності України та її майбутньому.